

Za wolność naszą i waszą

SOJUSZ POLSKO-UKRAIŃSKI 1920 ROKU
REFLEKSJE NAD PRZESZŁOŚCIĄ – MYŚLI O PRZYSZŁOŚCI

Pamięci Polaków, którzy w 1920 r. oddali życie walcząc o niepodległość Ukrainy oraz w hołdzie Ukraińcom, którzy zginęli walcząc o wolność Polski.

Пам'яті поляків, які в 1920 р. віддали своє життя у боротьбі за незалежність України і на честь українців, які загинули в боротьбі за свободу Польщі.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СОЮЗ 1920 РОКУ РЕФЛЕКСІЇ НАД МИНУЛИМ — ДУМКИ ПРО МАЙБУТНЄ

Колективна монографія
під редакцією Івана Матковського і Станіслава Стемпеня

Фонд «Свобода і Демократія»

ВАРШАВА 2020

SOJUSZ POLSKO-UKRAIŃSKI 1920 ROKU
REFLEKSJE NAD PRZESZŁOŚCIĄ – MYŚLI O PRZYSZŁOŚCI

Praca zbiorowa
pod redakcją Jana Matkowskiego i Stanisława Stępnia

Fundacja Wolność i Demokracja

WARSZAWA 2020

Rada Redakcyjna

Ihor Cependa, Robert M. Czyżewski, Maciej K. Dancewicz (zastępca przewodniczącego), Rafał Dzięciołowski, Ihor Hurak (sekretarz), Wojciech Jankowski, Lila Luboniewicz, Jan Malicki (przewodniczący), Jan Matkowski, Anna Siciak, Stanisław Stępień (zastępca przewodniczącego), Anna Śmigielska (sekretarz)

Projekt okładki i opracowanie graficzne

Maciej Żurawski

KANCELARIA PREZESA
RADY MINISTRÓW

Projekt finansowany ze środków Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w ramach zadania publicznego dotyczącego pomocy Polonii i Polakom za granicą.

*Publikacja wyraża jedynie poglądy autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.
Публікація представляє виключно погляди автора/авторів і не може бути ототожнена з офіційною позицією Канцелярії Голови Ради міністрів.*

ISBN 978-83-947122-9-7

© – Fundacja Wolność i Demokracja

Al. Jerozolimskie 30, lok. 14 00-024 Warszawa, tel. +48 22 65 88 505

www.fundacja.org.pl

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE Michał Dworczyk, Jan Dziedziczak, Ihor CEPEN-
DA, Rafał DZIĘCIOŁOWSKI..... 9

NOTA EDYTORSKA Lilia LUBONIEWICZ, Stanisław STĘPIEŃ 16

CZĘŚĆ PIERWSZA

ARTYKUŁY NAUKOWE

Jan PISULIŃSKI *Jak doszło do sojuszu polsko-ukraińskiego
1920 roku?*..... 21

Микола
КУЧЕРЕПА *Варшавський договір 1920 року: генезис, про-
блеми, наслідки* 31

Stanisław STĘPIEŃ *„Wskazywanie na dzieje polsko-ukraińskich
nieporozumień w przeszłości nie jest argumen-
tem dla współczesności”. Ataman Symon Petlura
w kwestii sojuszu z Polską* 41

Микола ЛИТВИН *Українсько-польське бойове братерство
в антибільшовицькій кампанії липня – ве-
ресня 1920 року)* 63

Lucjan FAC *Polska broń pancerna w kontekście wojny pol-
sko-bolszewickiej 1920 r. Polskie czołgi w obronie
Lwowa* 77

Jacek MAGDOŃ *„Polskie Termopile”, czyli bój pod Zadwórzem –
17 sierpnia 1920* 87

Томаш ЗАЯС	<i>Sowiecki system umocnień granicznych z lat 1939–1941. Linia Mołotowa na przykładzie punktu oporu Przemyśl.</i>	99
Любомир ХАХУЛА	<i>Союз пілсудського-петлюри 1920 року: ландшафт культурної пам'яті</i>	111
Jan MATKOWSKI	<i>Mitteleuropa, „Russkij Mir” czy Międzymorze? ...</i>	125
Євген МАГДА	<i>Польща – Україна: траєкторія спільного розвитку.</i>	141
Ігор ГУРАК, Лариса ЛЕЩЕНКО	<i>Можливості Польщі щодо поглиблення європеїзації України в контексті російських загроз.</i>	147
Ігор ТОДОРОВ	<i>Російська агресія і безпека в центральній східній Європі: цінносний вимір</i>	161

CZĘŚĆ DRUGA

PUBLICYSTYKA. REKTROSPEKCJA WYDARZEŃ SPRZED 100 LAT

Роман ДАШКЕВИЧ	<i>Маршал Пілсудський і початки українських збройних.</i>	173
Syryl TRYŁOWSKI	<i>Moja znajomość z Józefem Piłsudskim.</i>	177
Paweł SZANDRUK	<i>Geneza umowy kwietniowej z 1920 roku</i>	186
Włodzimierz BĄCZKOWSKI	<i>Doba niewoli i rok 1920</i>	194
Степан ФЕДАК	<i>Розмова з Маршалом</i>	199
Paweł ZAREMBA	<i>Sojusz polsko-ukraiński z roku 1920</i>	204
Kazimierz TRĘBICKI	<i>„Federalizm” i „imperializm” Józefa Piłsudskiego</i>	212
Іван КЕДРИП	<i>Симон Петлюра – про себе</i>	216

CZĘŚĆ TRZECIA

WSPOMNIENIA O REDAKTORZE MIROSŁAWIE ROWICKIM

	<i>MIROSŁAW MACIEJ ROWICKI (1953–2020)</i> (Andrzej KLIMCZAK, Stanisław STĘPIEŃ)	225
Piotr CIARKOWSKI	<i>Tak naprawdę poznaliśmy się dopiero w Jaremczu</i>	229
Konstanty CZAWAGA	<i>Piramida galicyjska Mirka Rowickiego</i>	231
Oleg DUBISZ	<i>A może to on odgadł Boży kod</i>	233
Jerzy HICKIEWICZ	<i>Mirek pozostawił ślad na ziemi</i>	235
Wojciech JANKOWSKI	<i>Człowiek niezastąpiony</i>	237
Adam Rafał KACZYŃSKI	<i>Cenił realną wiedzę i konkretne doświadczenie..</i>	239
Andrzej KLIMCZAK	<i>Będziesz z nami nadal</i>	241
Jerzy LUBACH	<i>Komu potrzebni są Polacy na Ukrainie Mirek wiedział</i>	243
Antoni RADCZENKO	<i>Przyjechał z Polski i został jednym z nich</i>	247
Krzysztof SZYMAŃSKI	<i>Nasz Mirek – szef, przyjaciel i osoba bliska</i>	250
	<i>Приїхав із варшави і став одним із нас – поляків та українців</i> (Jan MATKOWSKI)	253
	Wykaz wybranej literatury	257
	Notki o autorach	267
	Indeks osób w języku polskim	277
	Indeks osób w języku ukraińskim	285

ГОР ГУРАК, ЛАРИСА ЛЕЩЕНКО

МОЖЛИВОСТІ ПОЛЬЩІ ЩОДО ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКИХ ЗАГРОЗ

Вступ

В ході Бухарестського саміту НАТО у квітні 2008 р. було ухвалено рішення, що Україна в майбутньому стане членом Північноатлантичного альянсу. В наступні роки українська держава була активним партнером НАТО, часто долучаючись до операцій альянсу більшою мірою ніж значна частина його членів. Після 2014 р. можна відмітити суттєвий прогрес української держави на євроінтеграційному напрямку. З початку 2016 р. почала функціонувати поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі ЄС та України, а з вересня 2017 р. – Україна стала асоційованим членом об'єднання. Однак, не дивлячись на окреслені вище починання, розташована практично у центрі Європи, Україна продовжує залишатися частиною „сірої зони” безпеки.

Враховуючи сучасні геополітичні реалії та потенційні загрози, які можуть мати негативні наслідки для української державності, набуття членства в НАТО та ЄС становить для країни гарантію її існування. Однак, станом на 2020 р. на шляху вступу України до відповідних організацій існує ціла низка перепон, на подолання яких українська влада не має визначального впливу. Головним фактором, який зумовлює такий стан речей, є позиція Російської Федерації та небажання окремих впливових світових акторів на кшталт Франції чи Німеччини погіршувати відносини з нею шляхом якихось принципових кроків в бік України.

Впродовж тривалого часу Республіка Польща була головним промотором України одразу на кількох важливих міжнародних платформах. Після початку російської військової агресії стосовно України, ситуація зазнала певних змін, які, в основі своїй, носять негативний характер. З одного боку, Польще не є представлена в Нормандській четвірці, що обмежує її вплив на врегулювання ситуації в Україні. В той самий час, доводиться констатувати

зростання напруженості у відносинах між Варшавою та провідними столицями об'єднаної Європи. Вказані вище факти однозначно послаблюють можливості польських правлячих еліт у плані підтримки України на міжнародній арені. Однак, не дивлячись на це, Республіка Польща як член НАТО та ЄС має доволі багато можливостей для зміцнення зв'язків України із обома об'єднаннями шляхом залучення останньої до різнопланових проектів. Така співпраця хоча і не матиме чіткого інституційного виміру, однак може вчинити Україну частиною європейської та євроатлантичної спільнот у практичній площині.

Дії Російської Федерації на міжнародній арені як один із ключових викликів для цивілізованого світу

Посилення авторитарних тенденцій в середині російської держави та зростаюча агресивність Кремля на міжнародній арені впродовж тривалого часу не знаходили належної оцінки серед ключових демократій світу. Одним із наслідків такого стану речей стала російська окупація Криму та війна на Донбасі. У 2014 р. намітилася нова тенденція, яка ознаменувала початок відмови західних столиць від принципу „Russia First” та перехід до політики стримування щодо офіційної Москви. Справа дійшла до того, що у серпні 2015 р. очільник Пентагону Ештон Картер (2015–2017 рр.) назвав Росію поряд із ІДІЛ однією з двох найбільших загроз для національної безпеки США¹. У листопаді 2019 р. президент Європейської Ради Дональд Туск (2014–2019 рр.) окреслив Російську Федерацію як стратегічну проблему ЄС², а у січні 2020 р. Європейський парламент назвав її основним джерелом гібридних та традиційних загроз безпеці ЄС, яка активно намагається підірвати європейську єдність, незалежність, загальнолюдські цінності та міжнародні норми³.

¹ J. Gehrke: Defense Secretary Carter: Russia and ISIS Are Greatest Threats to U.S. Security, <https://www.nationalreview.com/2015/08/ash-carter-russia-isis-threats/> [зapis z dn. 28.08.2015].

² Keynote speech by President Donald Tusk at the opening ceremony of the 2019/2020 academic year at the College of Europe. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/11/13/keynote-speech-by-president-donald-tusk-at-the-opening-ceremony-of-the-2019-2020-academic-year-at-the-college-of-europe/> [zapis z dn. 13.11.2019].

³ European Parliament resolution of 15 January 2020 on the implementation of the common foreign and security policy – annual report (2019/2136(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0008_EN.html [zapis z dn. 15.01.2020].

В основі проблем з Російською Федерацією знаходяться реваншистські прагнення її теперішнього керівництва. Як зазначав у 2016 р. в інтерв'ю для журналу „Der Spiegel” особистий радник російського президента Сергей Караганов:

[...] ми хочемо статус великої держави, ми хочемо отримати його назад. Нажаль, ми просто не можемо відмовитися від цього – 300 років відклали свій слід в наших генах. Ми хочемо стати центром великої Євразії⁴.

Варто наголосити, що для керівництва Кремля, в контексті повернення статусу великої держави, виняткове місце відводиться контролю над Україною. У 2019 р. дослідник Естонського інституту зовнішньої політики Джеймс Шерр слушно зазначив, що: *Україна має більше значення для Росії, ніж усе інше, крім самої Росії*⁵. Численні факти свідчать про надважливий зв'язок сучасного бачення російської державотворчої традиції з історичними процесами на території України. Так, в ході Мюнхенської промови 2007 р., Владімір Путін наголошував на *тисячолітній історії Росії*⁶. У листопаді 2016 р., відкриваючи в Москві пам'ятник київському князю Володимиру Великому, він назвав його *духовним фундатором Російської держави, збирачем та захисником руських земель*⁷. Так само з Росією уособлює Владімір Путін Ярослава Мудрого⁸. Отож для теперішнього російського керівництва принципово важливим є збереження України в російській сфері впливу та позбавлення українців перспектив на європейському та євроатлантичному векторах. В іншому випадку, офіційна Москва ризикує позбутися обґрунтування цілої низки ключових для російської великодержавницької традиції міфів.

⁴ С. Караганов: Мы заранее предупреждали НАТО – не нужно приближаться к границам Украины. <https://hvylya.net/interview/geopolitics2/sergey-karaganov-myi-zaranee-preduprezhdali-nato-ne-nuzhno-priblizhatsya-k-granitsam-ukrainyi.html> [зapis z dn. 12.07.2016].

⁵ P. Dickinson: Russia-Ukraine War: Is peace possible in 2020? <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-ukraine-war-is-peace-possible-in-2020/> [zapis z dn. 26.12.2019].

⁶ Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> [zapis z dn. 10.02.2007].

⁷ В День народного единства в Москве открыт памятник князю Владимиру. <http://special.kremlin.ru/events/president/transcripts/53211> [zapis z dn. 4.11.2016].

⁸ Путин заговорил о престолонаследии. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/11/5/7043336/> [zapis z dn. 5.11.2014].

Той факт, що посилення ролі Російської Федерації на світовій арені супроводжується зростанням турбулентності міжнародних відносин, закономірно мав би стимулювати провідних світових акторів до політики стримування щодо непомірних інтенцій сучасного керівництва Кремля. Виходячи із зазначеного вище, одним із успішних механізмів, який потенційно міг би зупинити російські реваншистські амбіції є підтримка та посилення України з боку західних демократій. У березні 2019 р. американський філософ та політолог Френсіс Фукуяма зазначив, що Україна:

[...] знаходиться на передньому краї в боротьбі проти путінізму [...] Якщо Україна впаде у клептократію путінського стилю, буде знову втягнута в орбіту Росії або просто не розвиватиметься, це буде поганим знаком для багатьох країн регіону⁹.

У січні 2020 р. у газеті „The New York Times” була надрукована стаття Вільяма Тейлора *Yes, Secretary Pompeo, Americans Should Care About Ukraine*. У ній шостий посол США в Україні (2006–2009 рр.) нагадав, що Росія веде проти Європи та США гібридну війну, яка включає в себе військовий, енергетичний, інформаційний та інші компоненти. При цьому він зазначив, що на кожному із цих полів битви Україна є лінією фронту. Далі Вільям Тейлор пропонує підтримувати Україну, оскільки такий крок означає:

підтримувати заснований на правилах міжнародний порядок, який дозволив великим державам у Європі уникнути війни протягом семи десятиліть. Це підтримка демократії над самодержавством. Це підтримка свободи над несвободою [...] ¹⁰.

Без сумніву, найкращим способом підтримки, який суттєво обмежив би можливості Росії у плані впливу на Україну, потенційно є вступ останньої до НАТО та ЄС. Однак, в міру, насамперед, неготовності низки країн старої Європи до такого кроку, про розширення обох об'єднань за рахунок України наразі не йдеться.

⁹ Україна знаходиться на передовій боротьби проти путінізму – Фукуяма. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2655433-ukraina-znahoditsya-na-peredovij-borotbi-proti-putinizmu-fukuama.html> [зapis z dn. 07.03.2019].

¹⁰ W. B. Taylor: Yes, Secretary Pompeo, Americans Should Care About Ukraine. <https://www.nytimes.com/2020/01/26/opinion/Pompeo-ukraine-taylor.html> [zapis z dn. 26.01.2020].

Обмежена політика умиротворення щодо Росії з боку провідних країн Заходу

Після анексії Криму Російською Федерацією провідні країни Заходу ще впродовж кількох місяців продовжували демонструвати на російському напрямку „мюнхенський синдром” та діяти в рамках політики умиротворення. Найбільшою мірою це проявилось 17 квітня 2014 р., в ході женецької зустрічі керівників зовнішньополітичних відомств України, ЄС, Російської Федерації та США. Так, в підсумковій декларації за результатами переговорів не згадується про анексію Криму, не міститься жодних критичних зауважень в бік Кремля, Росія, натомість, фігурує в якості міжнародного актора, який бере на себе зобов'язання щодо підтримки моніторингової місії ОБСЄ в Україні¹¹.

Суттєва зміна підходів стосовно Російської Федерації з боку Заходу окреслилася після трагедії із літаком малайзійських авіаліній 17 липня 2014 р.¹². Впродовж наступних років ключові міжнародні актори систематично продовжують затверджені раніше антиросійські обмеження, чинячи в такий спосіб певний тиск на офіційний Кремль та демонструючи несприйняття російської агресивної політики. Щоправда, детальний аналіз санкцій викликає багато питань на експертному рівні стосовно самої їхньої суті. По-перше, обмежувальні дії, спрямовані проти Росії носять вибіркового характер і часто суперечать самій логіці таких заходів. Найкращими прикладом тут може бути ситуація із компанією „Газпром”. Попри те, що від початку перебування при владі в Росії Володимира Путіна саме „Газпром” становив собою фінансову базу та політичне знаряддя для його команди¹³, ЄС не включив його до санаційного списку¹⁴. Більше того, у 2018 р. низка

¹¹ I. Hurak, *Rosyjska obecność militarna oraz dyplomacja rosyjska w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy*, „Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne” 2015, nr 2, s. 168; И. Гурак, *Российский контекст политики ЕС в отношении Украины: украинский взгляд на проблему*, „Wschodnioznawstwo” 2019, s. 213.

¹² I. Гурак, *Агресивна зовнішня політика РФ та нездатність ЄС остаточно відійти від „політики умиротворення” як ключові виклики для реалізації „Східного партнерства”* [w:] *The 10 th Anniversary of the Eastern Partnership: Lessons Learnt, Current Challenges and Future Perspectives*. Conference Proceedings. Kyiv, June 7, 2019, Kyiv 2019, s. 81.

¹³ E. Paszyc, I. Wiśniewska, *The Russian Economy under Putin. Growth Factors and Impediments to Economic Development*, „CES Studies”. Warsaw August 2005, issue 20, s. 48.

¹⁴ EU Sanctions Map. Lists of persons, entities and items. <https://www.sanctionsmap.eu/#/main/details/26/lists?search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D> [zapis z dn. 29.06.2020].

впливових європейських компаній спільно з „Газпромом” розпочали будівництво „Північного потоку 2”¹⁵. Цікаво, що ні визнання політичного характеру цього проекту багатьма ключовими європейськими політиками, в тому числі керівництвом ФРН¹⁶, ні заяви Європейського парламенту та окремих впливових функціонерів ЄС стосовно того, що „Північний потік 2” становить загрозу для його енергетичної безпеки¹⁷, не стали на заваді його будівництву. Той факт, що станом на даний час його не завершено, є, насамперед, заслугою гострої позиції стосовно проекту з боку США, але аж ніяк не європейських політиків.

Іншою загрозливою тенденцією в рамках санкційної політики Заходу стала фактична відмова від запровадження нових дієвих обмежень у відповідь на чергові акти агресії з боку Кремля. Так, у відповідь на керченський інцидент від 25 листопада 2018 р., який гіпотетично міг дати початок новому, так би мовити морському виміру українсько-російського конфлікту, США та ЄС прореагувати тільки в середині березня 2019 р. До того ж їхня реакція була цілком формальна: у обох випадках до існуючого санкційного списку було додано по кілька нових осіб¹⁸.

Також потрібно згадати про відсутність належної реакції на різнопланові дії керівництва Російської Федерації, пов’язані із паспортним тиском на Україну. Значущість відповідних кроків складно переоцінити, адже, відповідно до чинного російського федерального закону Про оборону, збройні сили Російської Федерації можуть оперативіно використовуватися для захисту її громадян за межами держави. Слід

¹⁵ Т. Ковеня: Наскільки „Північний потік-2” і „Турецький потік” загрожують транзитним перспективам України. <https://ua.112.ua/mnenie/naskilky-pivnichnyi-potik-2-i-turetskyi-potik-zahrozhuut-tranzytnym-perspektyvam-ukrainy-340600.html> [zapis z dn. 15.11.2016].

¹⁶ О. Губар, Меркель наполягає на завершенні будівництва „Північного потоку-2”. <https://www.dw.com/uk/меркель-наполягає-на-завершенні-будівництва-північного-потіку-2/a-54012716>. [zapis z dn. 01.07.2020]; А. Гурков, Якщо „Північний потік-2” зупинять: які будуть наслідки? <https://www.dw.com/uk/yakshcho-pivnichnyi-potik-2-zupyniat-yaki-budut-naslidky/a-54812138> [zapis z dn. 04.09.2020].

¹⁷ MEPs commend Ukraine’s reform efforts and denounce Russian aggression. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181205IPR20940/meps-commend-ukraine-s-reform-efforts-and-denounce-russian-aggression> [zapis z dn. 12.12.2018]; Ю. Шейко, Європарламент: РФ не є стратегічним партнером ЄС через агресію проти України. <https://www.dw.com/uk/європарламент-рф-не-є-стратегічним-партнером-єс-через-агресію-проти-україни/a-47870401-0> [zapis z dn. 12.03.2019].

¹⁸ Нові санкції: як США, Канада та ЄС покарали Росію за Керч і Крим. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47594854> [zapis z dn. 16.03.2019].

відзначити, що ця норма вже використовувалася росіянами на практиці. Так, зі слів третього президента Російської Федерації Дмитрія Медведєва (2008–2012 рр.), саме захист населення Південної Осетії, які були громадянами Російської Федерації, був однією із головних причин застосування російської армії в ході Російсько-грузинської війни 2008 р.¹⁹.

Також викликає глибоку стурбованість рішення Парламентської асамблеї Ради Європи від 25 червня 2019 р., яка дозволила Росії повернутися до повноцінної участі у її роботі. Те, що в ПАРЕ було запропоновано шлях для повернення російських депутатів без виконання Росією будь-яких умов, через які її було позбавлено права голосу²⁰, свідчить про фактичну капітуляцію ПАРЕ перед Москвою²¹.

Не менш загрозливими нам видаються окремі твердження стосовно потенційного відновлення співпраці із Російською Федерацією, висловлені Еммануелем Макроном. Так, у вересні 2018 р. президент Франції в інтерв'ю для одного зі шведських каналів зазначив, що *мрія Путіна – це демонтаж Європейського Союзу*. Водночас, в тому ж самому інтерв'ю він наголосив:

Я поважаю Владіміра Путіна і я є одним із тих лідерів, хто говорить, що нам потрібно побудувати нову архітектуру безпеки і оборони з Росією...²².

У серпні наступного року після зустрічі із Владіміром Путіним він написав у Facebook, що вірить у Європу від Лісабона до Владивостоку, що:

Росія – глибоко європейська країна” і що ЄС та Росія повинні спільно розробляти архітектуру безпеки і довіри²³.

¹⁹ I. Hurak, P. D'Anieri. *The Evolution of Russian Political Tactics in Ukraine*, „Problems of Post-Communism”. <https://www.tandfonline.com/eprint/NRVKEUT6NYF23IKVVVHI/full?target=10.1080/10758216.2020.1819162>

²⁰ Я. Шимов: Чому Росія повертається у ПАРЕ. <https://www.radiosvoboda.org/a/30018755.html> [зapis z dn. 25.06.2019].

²¹ Хто голосував за повернення Росії в ПАРЕ: повний список. <https://www.obozrevatel.com/ukr/abroad/hto-golosuvav-za-povernennya-rosii-v-pare-povnij-spisok.htm> [zapis z dn. 25.06.2019].

²² France's Macron Wades Into the Swedish Election. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-09-02/france-s-macron-says-putin-s-dream-is-dismantling-of-europe> [zapis z dn. 3.09.2018].

²³ „Чистая неискренность”: на Западе комментируют слова Макрона о „европейской” России. <https://ru.krymr.com/a/o-vstreche-putina-i-makrona/30121987.html> [zapis z dn. 21 Август 2019].

Нові ініціативи за участі Польщі для поглиблення європеїзації України

Окреслені вище процеси та висловлювання яскраво демонструють, що станом на даний час Захід, повторюючи свої попередні помилки, закриває очі на загрозливі внутрішні явища в Росії та механізми, які Кремль використовує для досягнення своїх цілей за межами держави. Натомість, російське керівництво неодноразово демонструвало, що подібного роду тактичні маневри з боку провідних світових гравців воно розцінює як прояви слабкості та заохочення для подальшого наступу.

На відміну від ключових держав старої Європи, Республіка Польща, маючи тривалий гіркий досвід взаємодії із владою Росії, традиційно займала більш жорстку позицію стосовно неї. Впродовж тривалого часу це зумовлювало звинувачення Варшави в упередженості та русофобстві. Однак, російська агресія щодо України продемонструвала, що саме польські підходи на російському напрямку були найбільш адекватними та виправданими.

Усвідомлюючи певні інституційно-правові „червоні лінії”, які негласно окреслені для української держави на сучасному етапі, логічною є тактика малих кроків, завдяки якій з допомогою Республіки Польща може відбуватися подальший процес дифузії України та Заходу. В цьому контексті, насамперед, хотілося б звернути увагу на ініційовану Польщею та Хорватією „Ініціативу трьох морів”. Участь у другому саміті „Тримор’я” президента США Дональда Трампа, у третьому – президента Єврокомісії Жан-Клода Юнкера²⁴ та нещодавнє рішення Палати представників США, яка передбачає залучення до реалізації проектів американських інвестицій у розмірі \$ 1 млрд.²⁵ свідчить про реальні перспективи цієї ініціативи. Попри те, що Україна не може стати повноцінним членом цього форуму, який об’єднує країни-члени ЄС, однак українці можуть брати участь у реалізації проектів „Тримор’я”. Насамперед, йдеться про автомагістраль „Via Carpatia”, яка повинна включати три додаткові ділянки автошляхів на

²⁴ Зеленський обговорив із Дудю можливість приєднання України до „Ініціативи трьох морів”. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3116177-zelenskiy-obgovoriv-iz-dudou-mozlivist-priednanna-ukraini-do-iniciativi-troh-moriv.html> [зapis z dn. 12.10.2020].

²⁵ Rezolucja ws. Trójmorza z silnym poparciem w Izbie Reprezentantów. Szczerski dziękuje deputowanym. <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/rezolucja-ws-tr%C3%B3jmorza-z-silnym-poparciem-w-izbie-reprezentant%C3%B3w-szczerski-dzi%C4%99kuje-deputowanym/ar-BB1b93qo> [zapis z dn. 18.11.2020].

території України. Для України принципово важливим є питання диверсифікації енергоносіїв. У зв'язку з цим, непересічне значення для українських правлячих еліт має будівництво під егідою „Ініціативи трьох морів” газового інтерконнектора Германовичі (Польща) – Більче-Волиця (Україна), який є частиною запланованого газопроводу „Baltic Pipe”. Також Україна зацікавлена у проектах у сфері діджиталізації, що передбачають створення цифрових платформ, спрямованих на більш ефективне та швидке адміністрування транспортних і логістичних послуг, спостереження за станом водних ресурсів в регіоні „Тримор'я”, цифрове моделювання забруднень води та водовідведення²⁶.

Польща є не тільки одним із ініціаторів, але і найбільш впливовим учасником відповідної платформи. Як наслідок, від позиції її правлячих еліт, певною мірою, залежить, яке місце в рамках „Ініціативи трьох морів” може зайняти Україна. Отож не випадково, під час візиту до України Анджея Дуди у жовтні 2020 р. питання участі України в „Тримор'ї” було предметом обговорення на найвищому рівні²⁷, а у *Спільній заяві Президента України Володимира Зеленського та Президента Республіки Польща Анджея Дуди* йшлося про необхідність співпраці з метою посилення ролі нашого регіону як важливого транспортно-транзитного, інфраструктурного та інноваційно-інвестиційного центру для Європейського континенту²⁸.

Станом на 2020 р. можна говорити про існування різнопланової, відносно тривалої традиції трьохсторонньої модерної співпраці за участі України, Польщі та Литви. У червні 2008 р. керівники українського, польського та литовського парламентів підписали у Києві декларацію про створення тристоронньої Міжпарламентської Асамблеї. Метою появи такого об'єднання була визначена підтримка обома партнерами євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України²⁹. Для зміцнення військової співпраці між державами, досягнення оперативної взаємосумісності, спільної участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, ЄС,

²⁶ В. Голуб: Нові ініціативи Тримор'я: чи є в них місце для України. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/10/15/7115366/> [зapis z dn. 15.10.2020].

²⁷ Східний тандем Європи. <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/shidnyy-tandem-evgory> [zapis z dn. 12.10.2020].

²⁸ Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Республіки Польща Анджея Дуди. <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-ta-p-64453> [zapis z dn. 12.10.2020].

²⁹ К. Булкін: Парламенти України, Польщі та Литви створили тристоронню Асамблею. <https://www.radiosvoboda.org/a/1139981.html> [zapis z dn. 16.06.2008].

НАТО у вересні 2014 р. міністри оборонних відомств трьох країн підписали угоду про створення литовсько-польсько-української бригади³⁰. У лютому 2019 р. п'ятий президент України Петро Порошенко (2014 – 2019 рр.) під час відвідання штаб-квартири бригади у Любліні наголосив на її особливій ролі в контексті українських євроатлантичних аспірацій, назвавши бригаду „першою ластівкою” на шляху України до НАТО³¹. Новим форматом у рамках трьохстороннього діалогу стало заснування у липні 2020 р. керівниками зовнішньополітичних відомств України, Польщі та Литви так званого „Люблінського трикутника”. Наголошуючи на необхідності поглиблення співпраці між країнами у сфері економіки, торгівлі та туризму міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба також наголосив, що такий формат стане:

[...] важливим елементом розвитку і зміцнення Центральної Європи, але також зміцнення України як повноправного члена європейської і євроатлантичної сім'ї³².

Під час зустрічі у Любліні, на якій було створено „Люблінський трикутник” Дмитро Кулеба також зазначив, що Україна очікує від Польщі лідерської ролі у майбутній міжнародній платформі щодо деокупації Криму³³. Підтримку для України з боку Республіки Польща у „кримському питанні” важко переоцінити. Справа в тому, що ні в рамках „Мінського формату”, ні „Тристоронньої контактної групи” це питання не розглядається. Так само до висловлювання формальних фраз про засудження незаконної анексії Криму обмежуються обговорення цієї теми в ході офіційних зустрічі на вісі Київ – Брюссель³⁴.

³⁰ Підписано Угоду щодо створення спільної литовсько-польсько-української бригади. <https://www.mil.gov.ua/news/2014/09/19/pidpisano-ugodu-shhodo-stvorenniya-spilnoi-litovsko-polsko-ukrainskoi-brigadi/> [зapis z dn. 19.09.2014].

³¹ Робочий візит до Республіки Польща Президента України Петра Порошенка. <https://poland.mfa.gov.ua/news/70723-robotnij-vizit-do-respublika-polyshha-prezidenta-ukrajini-petra-poroshenka> [zapis z dn. 25.02.2019].

³² Україна, Польща і Литва оголосили про створення „Люблінського трикутника”. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/07/28/7112604/> [zapis z dn. 28.07.2020].

³³ Кулеба очікує від Польщі провідної ролі в майбутній міжнародній платформі щодо Криму. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/07/27/7112584/> [zapis z dn. 27.07.2020].

³⁴ Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року. <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797> [zapis z dn. 10.12.2019]; Посилюємо взаєм-

Факти вказують на те, що польська сторона готова заангажуватися у цю справу. Підтвердження цього знаходимо у *Спільній заяві Президента України Володимира Зеленського та Президента Республіки Польща Анджея Дуди* від 12 жовтня 2020 р. В документі вміщено формулювання, що:

Республіка Польща висловлює зацікавленість щодо взаємодії з Україною у межах міжнародної платформи з деокупації Автономної Республіки Крим.

Вважаємо за необхідне наголосити, що використана цитата розміщена у другому абзаці заяви, одразу після вступних формулювань, що, безумовно є свідченням винятково важливої ролі, яку їй відведено.

Поза всяким сумнівом не тільки вирішення кримського питання, але навіть його порушення у розмовах із росіянами є складною справою. Попри те, не тільки початок роботи якоїсь платформи, на якій би обговорювалася де окупація Криму, але навіть початок розмов з приводу формування такої платформи є способом тиску на Кремль та рухом у правильному напрямку без якого звільнення Автономної Республіки Крим буде проблематичним.

Висновки

До 2014 р., не дивлячись на контрверсійні процеси в середині Російської Федерації та зростаючу агресивність Кремля на міжнародній арені, провідні країни Заходу демонстрували готовність до тісного діалогу з російською правлячою елітою. Після трагедії із літаком малайзійських авіаліній у липні 2014 р. ситуація зазнала певних змін. Проти Російської Федерації було запроваджено санкційні обмеження, а США та ЄС почали трактувати дії російської сторони як одні із ключових загроз для свого існування. Однак паралельно, повторюючи попередні помилки, представники західних правлячих еліт продовжують активно взаємодіяти із керівництвом Росії, незавуальовано йдуть на поступки Кремлю, демонструють неготовність до жорсткої реакції у відповідь на порушення Росією базових засад міжнародного права.

ні зобов'язання: Спільна заява за підсумками 21-го Саміту Україна – ЄС. <https://www.president.gov.ua/news/posilyuyemo-vzayemni-zobov'yazannya-spilna-zayava-za-pidsumka-56277> [zapis z dn. 8.07.2019]; Спільна заява за підсумками 22-го Саміту Україна – ЄС. <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-22-go-samitu-ukrayina-yes-643216> [zapis z dn.10.2020].

Принципово неправильною залишається позиція Заходу на українському напрямку. Усвідомлюючи значення України у плані стримування російської агресії, у керівництва США та країн ЄС станом на даний час не вистачає політичної волі, щоб переступити „червоні лінії”, окреслені Кремлем на просторі СНД. Зростання російської агресивності після чіткого декларування євроатлантичних та європейських аспірацій українським народом у 2008 та 2014 рр., відповідно, не стало поштовхом навіть для надання Україні плану дій щодо набуття членства в НАТО та перспектив членства в ЄС.

Беручи до уваги такий стан речей, оптимальною реакцією на ситуації з боку керівництва України, повинно бути різнопланове посилення української присутності в ЄС та Північноатлантичному альянсі. Поряд зі змінами в середині самої країни, українська влада повинна використовувати всі ресурси для того, щоб в майбутньому, коли з'явиться геополітичне вікно можливостей для інтеграції в загальноєвропейський та північноатлантичний простір, і Україна, і країни-члени обох об'єднань були готові до такого кроку та були свідомі того, що українська держава є органічною частиною цивілізованого світу.

Одним зі шляхів для такого сценарію є участь України у різноманітних ініціативах, ініціатором або ж активним учасником яких є, чи може бути Республіка Польща. Залучення України до реалізації проектів в рамках „Тримор'я” – є доброю додатковою можливістю для того, щоб зробити українську державу ближчою не тільки до Варшави, але і Брюсселя та Вашингтона. Посиленню присутності України на Заході також сприяє залучення її до тристоронніх форматів співпраці на кшталт „Міжпарламентської Асамблеї України, Польщі та Литви”, „Литовсько-польсько-української бригади”, „Люблінського трикутника”. Добрим способом для вирішення важливих для України проблем, а разом з тим, зростання української присутності на європейському та євроатлантичному інформаційному просторі є залучення керівництва польської держави до обговорення, а в перспективі – участі у функціонуванні нової міжнародної платформи з деокупації Криму.

IHOR HURAK, LARYSA LESZCZENKO – MOŻLIWOŚCI POLSKI W KWESTII EUROPEIZACJI UKRAINY W KONTEKŚCIE ZAGROŻEŃ ZE STRONY ROSJI

Abstrakt

Stosunki międzynarodowe na kontynencie europejskim w ostatnich latach charakteryzowały się narastającymi zawirowaniami, co jest w dużej mierze efektem agresywnej polityki Federacji Rosyjskiej. Reakcja ze strony liderów światowej czołówki na tę sytuację jest ograniczona, a czasem nawet fałszywa. Doprowadziło to do pogłębienia się negatywnych tendencji, które uwidoczniły się w czasie okupacji Krymu przez Rosję i konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w Donbasie. Naprawienie sytuacji przez uzyskanie przez Ukrainę członkostwa w NATO i UE w najbliższym czasie jest niemożliwe ze względu na brak konsensusu wśród członków zjednoczeń w sprawie rozszerzenia na Wschód. Zachęca to rząd państwa ukraińskiego do taktyki małych kroków w planie zbliżania się do wspólnot. W tym kontekście istotne jest włączenie strony ukraińskiej w różne inicjatywy podejmowane przez Polskę, które obiektywnie rozszerzają „warunkową obecność” Ukrainy w Europie. Udział Ukrainy w realizacji projektów w ramach „Inicjatywy Trójmorza” to dobra okazja do pogłębienia wielowymiarowych praktycznych więzi z państwami członkowskimi UE i Sojuszem Północnoatlantyckim. Wzrostowi obecności Ukrainy w europejskiej i euroatlantyckiej przestrzeni informacyjnej, rozszerzeniu różnorodnych kontaktów służą także trójstronne formy współpracy z udziałem Ukrainy, Polski i Litwy, takie jak Zgromadzenie Parlamentarne Polska-Litwa-Ukraina, Brygada Litewsko-Polsko-Ukraińska czy Trójkąt Lubelski. Dobrym sposobem na rozwiązanie ważnych dla Ukrainy problemów, a jednocześnie wzrostu obecności Ukrainy w europejskiej i euroatlantyckiej przestrzeni informacyjnej, jest zaangażowanie polskiego przywództwa w dyskusję, a w przyszłości udział w nowej międzynarodowej platformie mającej na celu deokupację Krymu.

Słowa kluczowe: Ukraina, Polska, Rosja, NATO, Unia Europejska, Krym, „Trójmorze”, Zgromadzenie Parlamentarne Polska – Litwa – Ukraina, współpraca gospodarcza i wojskowa, Brygada Litewsko-Polsko-Ukraińska, Trójkąt Lubelski.